

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	247
Land:	Rusland
Kilde:	Det svenske Regeringskansliet, Utrikesdepartementet
Titel:	Mänskliga rättigheter i Ryska federationen 2010.
Udgivet:	7. juli 2011
Optaget på baggrundsmaterialet:	12. august 2011

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Ryska federationen 2010

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

I takt med ett ökat ekonomiskt välstånd har det ryska folket vant sig vid att kunna resa fritt, unna sig högre materiell levnadsstandard och uttrycka sina åsikter fritt. Detta är en stor förändring till det bättre jämfört med det tillstånd som rådde fram till början av 1990-talet, det vill säga under den sovjetiska perioden.

Samtidigt brottas Ryssland fortfarande med betydande problem vad gäller de mänskliga rättigheterna. Det är ett land som präglas av en korrupt förvaltning, ett rättssystem med omfattande brister och stora klyftor mellan fattiga och rika. Särskilt utsatta grupper, som exempelvis kvinnor, barn, HBT-personer (homosexuella, bi- och transpersoner) och funktionshindrade, har svårt att hävda sig i ett samhälle där den starkes rätt oftast är norm. Sedan Dmitrij Medvedjev installerades som president i maj 2008 har den officiella hållningen vad gäller mänskliga rättigheter, demokrati och civila samhället blivit mer uttalat positiv och vissa reformer lanserats. Men i praktiken begränsas politiska rättigheter, oppositionella röster motarbetas och komplex lagstiftning försvårar för det civila samhället att verka effektivt. Människorättsförsvarare och journalister har under 2009 och 2010 drabbats av flera våldsdåd, inklusive med dödlig utgång, utan att ansvariga kunnat identifieras och dömas.

De grövsta människorättskränkningarna begås alltså i norra Kaukasus, där många människor lever i en explosiv blandning av ekonomisk hopplöshet, korruption, politisk maktkamp och religiös extremism. Situationen i Tjetjenien har återigen försämrats och de auktoritära inslagen blivit tydligare. Tortyr, försvinnanden och godtyckliga gripanden förekommer fortfarande – i regel utan rättsliga påföljder. Samhällena i grannrepublikerna Ingusjetien och Dagestan är öppnare, men människorättskränkningarna där är minst lika

omfattande som i Tjetjenien. I Dagestan råder i praktiken inbördeskrig. De federala myndigheterna ägnar mer uppmärksamhet åt regionen än tidigare, men lyckas trots det inte få bukt med våldet och människorättskränkningarna.

Ryssland har återhämtat sig efter den ekonomiska krisen och ett moderniseringsprogram har inletts. Fortfarande uteblir dock de genomgripande sociala och ekonomiska reformer som krävs för att minska klyftorna mellan fattiga och rika.

Under 2010 tilldelades Sveriges samverkan med Ryssland inom området mänskliga rättigheter och demokrati 37 miljoner SEK.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Ryssland har ratificerat följande konventioner om mänskliga rättigheter:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*, samt dess fakultativa protokoll om enskild klagorätt.
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)*.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)*. Ryssland har avgivit en deklaration om erkännande av enskild klagorätt.
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.
- Konventionen mot tortyr, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)*. Ryssland har avgivit en deklaration om erkännande av enskild klagorätt.
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* samt det tillhörande protokollet om barn i väpnade konflikter.
- Flyktingkonventionen, *Convention related to the Status of Refugees*, samt det tillhörande protokollet från 1967.
- Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen).

Ryssland har signerat men ännu inte ratificerat konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, liksom Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen (ICC).

Ryssland genomgick i februari 2009 MR-rådets (FN:s råd för mänskliga rättigheter) universella granskning av respekten för mänskliga rättigheter, UPR. Landet mottog 57 rekommendationer, varav majoriteten helt eller delvis accepterades. Hittills har få av dessa genomförts.

Ryssland rapporterar till samtliga FN:s konventionskommittéer, ibland med viss eftersläpning. Ryssland har antagit en restriktiv linje när det gäller FN:s specialrapportörer, i synnerhet de som rapporterar till Kommittén för medborgerliga och politiska rättigheter. De två senaste besöken genomfördes 2008 och 2009 av specialrapportören för domares och advokaters oberoende respektive specialrapportören för situationen för urfolkens mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

Ryssland samarbetar med bland andra Organisationen för Säkerhet och Samarbete i Europas (OSSE:s) högkommissarie för nationella minoriteter och Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter (MR). Europarådets MR-kommissarie Thomas Hammarberg besöker Ryssland regelbundet. Fyra besök genomfördes 2009 och två under 2010. Hammarbergs besök har främst varit fokuserade på situationen i norra Kaukasus samt situationen för människorättsförsvarare. Regelbundna konsultationer mellan EU och Ryssland om mänskliga rättigheter förs sedan 2005.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Till skillnad från tidigare år, och i synnerhet det tragiska 2009, har inga uppmärksammade politiska mord ägt rum i Ryssland under 2010. Obekräftade uppgifter om politiska mord och försvinnanden sanktionerades av statsmakten förekommer dock alltjämt, framförallt i norra Kaukasus.

Morden på advokaten Stanislav Markelov och den undersökande journalisten Natalja Baburina den 19 januari 2009 blev mycket uppmärksammade, liksom mordet på människorättsaktivisten Natalja Estemirova den 15 juli 2009.

Hittills har ingen dömts för dessa och tidigare liknande mord. Rättegång väntar för två personer misstänkta för inblandning i mordet på Markelov och Baburina. FN:s MR-råd erbjöd efter mordet på Natalja Estemirova att skicka utredare till Ryssland för att bistå utredningen. Ryssland tackade nej. I ett möte med Committee to Protect Journalists (CPJ) i september 2010, redovisade Utredningskommittén för statusen på mordutredningarna och framhöll sin avsikt att lösa brotten.

Under 2010 har en rad attacker, hot och trakasserier av människorättsaktivister, journalister och advokater med flera ägt rum (se även avsnitt 8).

I februari 2010 satt människorättsaktivisten Vadim Karastelev frihetsberövad i sju dagar för att ha organiserat en icke sanktionerad demonstration till stöd för en före detta polis som publicerat en video på You Tube som illustrerade korruptionen inom polisen. Dagen efter han släppts fri, misshandlades han svårt av okända gärningsmän.

Liksom tidigare år har under 2010 ett stort antal personer med icke-rysk etnisk tillhörighet mördats och utsatts för våldsdåd med befarade rasistiska motiv (se avsnitt 16).

Situationen i norra Kaukasus förblev mycket svår under 2010. Republikerna Tjetjenien, Ingusjetien och Dagestan drabbades av flera självmordsbombningar med många civila dödsoffer. Under 2010 spred sig våldet även till Karbardinien-Balkarien. I mars sprängde två självmordsbombare från Dagestan sig i Moskvas tunnelbana med 40 döda och dussintals sårade som följd. Samtidigt genomförde myndigheterna under 2010 mer än 30 så kallade specialoperationer i norra Kaukasus där över 300 misstänkta terrorister ”elimineras”. Det utbredda våldet försvårar en redan svår människorättssituation.

Ryssland stödde i juni en resolution i Europarådets parlamentariska församling som beskrev situationen i norra Kaukasus som "the most serious and most delicate human rights situation in the whole of Europe and adjacent territories". I december 2010 kritiserade människorättsorganisationer Ryssland för att inte genomföra resolutionen.

Situationen i Tjetjenien har återigen förvärrats efter ett par års relativ stabilisering och återuppbyggnad. Utrymmet för ett oberoende civilt samhället att verka har drastiskt minskat under president Ramzan Kadyrov. Medan federala företrädare har uppmuntrat till samverkan med organisationerna, har Kadyrov öppet kallat organisationen Memorial och dess medarbetare för ”statens, folkets och lagens fiender”. Memorial tvingades stänga ner under sex månader efter mordet på Natalja Estemirova och en rad hot mot sin personal. Tolv ryska människorättsorganisationer etablerade därefter en så kallad mobil grupp för att hjälpa Memorial att undersöka människorättsförbrytelser i republiken samt erbjuda rättshjälp till offer. Totalt registrerade organisationerna 93 försvinnanden i Tjetjenien under 2009.

Sedan anti-terroroperationen officiellt avslutades den 16 april 2009 har lokala säkerhetsstrukturer i Tjetjenien ansvaret för att genomföra specialoperationer mot misstänkta terrorister. Förutom utomrättsliga avrättningar och

kidnappningar har människorättsorganisationer rapporterat om kollektiva bestraffningar i form av nedbränningar av hus tillhörande släktingar till misstänkta terrorister, liksom trakasserier, hot och annan vedergällning mot advokater, offer och deras familjer. Thomas Hammarberg sade efter sitt besök 2009 att det rådde en ”skräckatmosfär” i republiken.

Åtgärder från myndigheternas sida i form av program för kampen mot kidnappningar av personer, sökande efter försvunna samt vittnesskydd har hittills inte gett några synbara resultat.

Våldet och oroligheterna i Ingusjetien har fortsatt trots president Junus-Bek Jevkurovs uttalade engagemang för rättsstaten och det civila samhället. Enligt Memorial kidnappades 13 personer 2009. Under de första nio månaderna av 2010 rapporterades tolv kidnappningar och elva utomrättsliga avrättningar.

Dagestan var under 2010 den mest våldsdrabbade republiken i norra Kaukasus. Det råder inbördeskrigsliknande förhållanden i republiken med dödsoffer nästintill dagligen. Utnämningen av Magomedsalam Magomedov till ny president i början av 2010 har hittills inte lett till någon konkret förbättring vad gäller människorätts- och säkerhetssituationen. Dagestan lider av hög kriminalitet och är hårt drabbat av etniska konflikter. De senaste åren har antalet våldsaktioner med religiösa förtecken ökat. Myndigheterna misstänkliggör ofta anhängare av den mer fundamentala inriktningen av islam för samröre med upprorsmännen. Enligt Memorial kidnappades elva personer i Dagestan under de första nio månaderna av 2010 (jämfört med 18 år 2009). Det godtyckliga våldet leder till omfattande hämndaktioner mot polisen som i sin tur driver våldsspiralen vidare.

I juni 2010 misshandlades människorättsadvokaten Sapijat Magomedova svårt av polis i staden Chasavjurt. Ingen har hittills ställts till svars för dådet, trots att identiteten på gärningsmännen har kunnat fastställas.

De senaste åren kan en viss attitydskillnad skönjas i den ryska statsledningens sätt att förhålla sig till problemen i norra Kaukasus, som blev ett eget federalt distrikt i januari 2010. I tillägg till fortsatta militära specialoperationer har under hösten 2010 en stor satsning på socioekonomiska reformer lanserats. Dessutom har dialogen med det civila samhället och med det internationella samfundet i viss mån öppnats upp.

Tortyr och annan grym eller förödmjukande behandling är förbjuden enligt artikel 21 i den ryska författningen. I praktiken brottrubriceras dock många fall av tortyr som ”maktmisbruk” eller ”utkrävande av erkännande”, vilket ger mildare straff.

Tortyr och misshandel inom polisväsendet och i de väpnade styrkorna förblir ett allvarligt problem. Under 2010 har det förekommit otaliga rapporter om polisbrutalitet eller godtyckliga missbruk av våld, inte minst i samband med förhör av misstänkta. I Ryssland lägger domstolarna stor vikt vid erkännanden, vilket förmodas bidra till våldsanvändningen. Som resultat av folkets stora missnöje med polisen har en reform inletts under 2010. Reformen har dock kritiserats av människorättsaktivister för att inte vara tillräckligt tydlig när det gäller polisens befogenheter samt möjligheten till civil kontroll över polisens verksamhet. Lagen förväntas träda i kraft den 1 mars 2011.

Särskilt oroväckande uppgifter fortsätter att komma från norra Kaukasus. Trenden med bortrövanden och tortyr av anhöriga till misstänkta terrorister, människorättsförsvarare med flera tycks fortsätta.

Sedan 2007 kan en viss attitydskillnad till de värnpliktiga skönjas hos den ryska försvarsledningen. Mer fokus sätts på den enskilde soldaten, och det pågår arbete med att förbättra situationen för militärer på alla nivåer. Problemet med pennalism och självmord kvarstår dock alltjämt.

Perioden för värnpliktstjänstgöring har nyligen minskats från två till ett år. En del tyder på att detta lett till minskad pennalism. Enligt försvarsministeriet skedde en minskning i antalet anmälningar av misshandel från 6 000 år 2006 till 2 163 år 2009. År 2010 var denna siffra för årets fem första månader 1 173, varav fyra ledde till dödsfall. Jämfört med samma period 2009 är detta en ökning med 50 procent. Den minskade tjänstgöringstiden har emellertid medfört, i syfte att bibehålla numerären inom de väpnade styrkorna, att inkallelserna ökat i absoluta tal. År 2010 kallades dubbelt så många värnpliktiga in jämfört med motsvarande period 2009, något som skulle kunna vara en bidragande faktor till de ökade siffrorna i år.

Situationen i Rysslands häkten och fängelser har fått stor uppmärksamhet de senaste åren. Åtskilliga reformåtgärder (alternativa straff, nedläggning av straffkolonier, differentiering av fångar, borttagande av så kallade ”disciplinärsektioner”) uppges vara under utarbetande. Situationen förblir dock mycket dålig. Många häkten och fängelser är fortfarande kraftigt överbelagda och i stort behov av upprustning. Enligt Amnesty International rapporterades fall av tortyr och misshandel av fångar från hela Ryssland under 2009.

Antalet personer i häkten och fängelser har efter tidigare års ökning minskat något det senaste året och uppgick i november till 829 300 att jämföra med 887 600 år 2009.

Hälsosituationen för de intagna förblir allvarlig i både häkten och fängelser. De sanitära förhållandena rapporteras överlag vara mycket bristfälliga. Statistik från

justitieministeriet visar att uppemot 90 procent av de intagna lider av olika sjukdomar. Antalet hivsmittade i ryska fängelser fortsätter att öka och uppgick 2009 till cirka 48 000. Antalet intagna som lider av psykiska besvär är högt och problemet med alkoholism och drogberoende kvarstår. Antalet tbc-sjuka fortsätter dock att sjunka och uppgick den 1 april 2010 till 39 347 personer.

Förhållandena är generellt sett svårare i häkten än i fängelser. Även om det finns riktlinjer om att bara personer misstänkta för allvarliga brott ska kvarhållas i häkten, är det oklart hur detta efterlevs i praktiken.

2008 skapades cirka 70 regionala översynskommittéer med uppgift att övervaka situationen i häkten och fängelser. Människorättsombudsmannen har fått i uppgift att koordinera verksamheten och medla mellan det ansvariga statliga organet – den så kallade Medborgarkammaren – och kommittéerna. Kommittéerna har beklagat att man inte tillåtit genomföra ad-hoc-inspektioner utan förvarning och att oberoende experter ibland har nekats deltagande i kommittéerna.

Enligt översynskommittéerna dog 4 600 interner i ryska fängelser under 2009 och 540 i häkten. I november 2009 avled advokaten Sergej Magnitskij efter att ha nekats vård i häktet. Trots president Medvedjevs initiala, personliga engagemang drar utredningen om dödsfallet ut på tiden. Den 13 september 2010 lades ett lagförslag fram i duman om att allvarligt sjuka personer inte ska hållas i häkte. Dessutom antogs i april 2010 en ny lag om att ekonomiska brottslingar bör slippa häkte. Hittills har dock genomförandet av denna lag varit bristfällig.

Den internationella juristkommissionen (ICJ) har rapporterat om flera utlämningar och informella överföranden från Ryssland till andra parter till 2001-års Shanghaikonvention om bekämpning av terrorism, separatism och extremism.

4. Dödsstraff

Rysslands konstitutionsdomstol förlängde i november 2009 det de-facto-moratorium som funnits sedan 1996 och som i teorin var på väg att upphöra i och med att juryrättegångar introducerades i den sista ryska republiken Tjetjenien från och med 1 januari 2010. Domstolen förlängde moratoriet tills vidare eller tills det att Ryssland ratificerat protokoll 6 till Europakonventionen. Frågan om dödsstraffets avskaffande och ratificering av protokoll 6 återstår dock att lösa. Enligt bland andra dumans talman, Sergej Mironov, förblir en ratificering av protokoll 6 omöjlig inom en överskådlig framtid på grund av hotet från terrorism. Den inhemska opinionen är fortsatt skeptisk till ett

förbud mot dödsstraff, endast 14 procent uppgav i november 2009 att man var för ett förbud.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Det förekommer uppgifter om godtyckliga frihetsberövanden och ofrivilliga försvinnanden, främst i Tjetjenien (se ovan under avsnitt 3), där enskilda organisationer fortfarande uppger att inofficiella fängelser används. Många gripanden i Tjetjenien har sedan 1999 gjorts med stöd av lagen om kampen mot terrorism. Det finns speciallagstiftning om vapen användning vid terroristbekämpning, men det är oklart ifall dessa regler är tillämpliga på de mindre specialoperationer som utförs efter det att den stora anti-terroroperationen avslutades i april 2009 i Tjetjenien.

Romer och personer från främst Kaukasus och Centralasien förefaller mer utsatta än den etniskt ryska befolkningen för bland annat ID-kontroller och frihetsberövande.

Trots ny straffprocesslag och viktiga förändringar avsedda att stärka rättssäkerheten för den enskilde är häktningstiderna fortfarande ofta mycket långa.

Kravet på registrering av bostads- och vistelseplats kvarstår. Ryska medborgare får inte lov att vistas mer än 90 dagar på annan plats än bostadsorten utan registrering. Handläggningen av registreringen mellan olika regioner skiljer sig och leder därför i praktiken till vissa inskränkningar i människors rätt att välja hemvist samt i rätten till bland annat fri sjukvård och utbildning. Flyktingar är en särskilt drabbad grupp.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Ryssland är ännu inte en fullt ut fungerande rättsstat. Den stora reform som pågår för att modernisera lagstiftning och förvaltning har hittills inte givit önskvärda resultat avseende respekt för de mänskliga rättigheterna. Den ryska människorättsombudsmannen rapporterade 2010 en klar ökning av antalet klagomål på rättssystemet. Många experter och officiella företrädare medger att problemet inte främst ligger i själva lagstiftningen, utan brister i genomförandet.

Strukturella svagheter fortsätter präglade det ryska domstolsväsendet. De senaste åren har stora satsningar gjorts på domstolarna ifråga om lokaler och teknik, i synnerhet i storstäderna. Domarna förblir dock en förhållandevis lågavlönad yrkeskategori med hög arbetsbelastning. Detta gör domarna till en utsatt grupp för otillbörlig yttre påverkan.

Det pågår arbete med att öka kvalitén på domarkåren. Bland annat har det i samband med tillsättningen av domare tillkommit ytterligare en intervju – den sker i en större krets och syftar till att ge bättre underlag för att bedöma vederbörandes lämplighet.

Från och med 1 januari 2010 finns juryrättegångar i alla federationssubjekt inklusive Tjetjenien. Andelen friande domar är som regel högre i juryrättegångar (cirka fyra procent) än i vanliga rättegångar (ungefär en procent). I december 2008 antogs ändringar till den ryska brottsbalken som förbjuder juryrättegångar i rättegångar om terrorism, högförräderi eller spioneri. De senaste åren har straffrättslagstiftningen i Ryssland mildrats något.

Den 1 juli 2010 trädde en ny lag i kraft som gör det obligatoriskt att publicera de flesta domar. Arbete med att införa så kallade appellationsdomar (domstolar som kan ompröva ett mål i sak) pågår och väntas vara klart 1 januari 2012 för civila mål och 1 januari 2013 för brottmål.

En andra rättegång mot cheferna inom oljekoncernen Jukos, Michail Chodorkovskij och Platon Lebedev, avslutades i december 2010. De båda dömdes till ytterligare sex års fängelse för stöld av olja samt penningtvätt. Chodorkovskijs och Lebedevs advokater samt oberoende experter har pekat på en rad oegentligheter vad gäller åtalsgrunder, rättegångens genomförande och omständigheter som pekar på att processen är politiserad. Domen ledde till en rad kritiska uttalanden av internationella aktörer inklusive EU och USA. Chodorkovskij och Lebedev avtjänar sedan 2003 ett straff på åtta år som resultat av en tidigare liknande rättegång och skulle om det andra åtalet inte ägt rum ha släppts fria 2011.

I maj 2010 dömde en domstol i Sverdlovsk Alexej Sokolov, en advokat från Jekaterinburg, till fem års fängelse på till synes falska anklagelser efter en rättegång med rättssäkerhetsbrister. Anklagelserna sägs vara vedergällning för hans arbete med att avslöja polisbrutalitet och våld i fängelset.

Ryssland står för cirka 27,9 procent av alla ärenden som kommit in till Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna. Det stora flertalet handlar om utebliven utbetalning av pensioner och liknande. Ryssland betalar som regel ut ersättning till ryska medborgare i dessa fall. På senare tid har vissa försök gjorts att även ta i tu med de systematiska bristerna i det ryska rättssystemet. Bland annat introducerades i maj 2010 en lag om kompensation till målsägande för utdragen rättshantering. Hittills har Europadomstolen avkunnat fällande domar i mer än 150 fall som härstammar från norra Kaukasus. Ryssland betalar som regel ut finansiell kompensation till offren,

men utreder inte fallen på nytt, inte ens då förövarnas identitet har kunnat fastställas.

Den 18 februari 2010 ratificerade Ryssland protokoll 14 till Europakonventionen. Protokollet syftar till att öka Europadomstolens effektivitet. I och med ratificeringen undanröjdes ett av de äldsta och mest infekterade problemen i Rysslands relation till Europarådet.

Sedan ratificeringen av protokoll 14 har det förts en debatt i Ryssland kring huruvida internationell rätt går före nationell rätt. Enligt ordföranden för Konstitutionsdomstolen, Valerij Zorkin, går internationell rätt före nationella lagar, men inte konstitutionen i sig, och Ryssland förbehåller sig rätten att försvara sig mot beslut i Europadomstolen som direkt påverkar den nationella suveräniteten och grundläggande konstitutionella principer.

Den generella straffbarhetsåldern i Ryssland är 16 år. För vissa allvarigare brott gäller dock en lägre gräns på 14 år. I rysk lagstiftning uppställs ingen principiell skillnad mellan mäns och kvinnors rättigheter att få sin sak prövad av domstol. I praktiken förefaller dock många kvinnor avstå från att anmäla till exempel våld i hemmet och sexualbrott.

Den ryska förvaltningen präglas fortfarande i stor utsträckning av sitt historiska arv av maktmissbruk, ineffektivitet, godtycklig rättstillämpning och korruption – ofta som resultat av otympliga organisationer, oklara eller motstridiga föreskrifter, låga löner, dåliga arbetsförhållanden och bristande utbildning.

Ryssland rankades på plats 154 i Transparency Internationals mätning av korruptionen i världen 2010. Allmänheten har ofta svårt att utan stora besvär hitta rätt i den omfattande ryska byråkratin och få en rättvis och effektiv handläggning av sin sak. Möjligheterna till insyn är som regel mycket begränsade. En ny antikorrupsionslagstiftning trädde i kraft i början av 2009, men president Medvedjev erkände i juli att hans administration nästan inte hade lyckats göra några framsteg alls när det gällde kampen mot korruptionen.

Bland ryska organ som följer utvecklingen av de mänskliga rättigheterna i Ryssland återfinns förutom den federala ombudsmannen för mänskliga rättigheter och dennes regionala avdelningar även det särskilda rådet för mänskliga rättigheter (Rådet för utveckling av det civila samhällets institutioner och mänskliga rättigheter) samt den så kallade Medborgarkammaren, som båda har en rådgivande roll.

7. Strafffrihet

I praktiken råder strafffrihet för vissa kategorier i det ryska samhället, om än i varierande utsträckning. Exempel på detta föreligger inte sällan beträffande gärningar begångna av företrädare för rättsvårdande myndigheter. Det finns många dokumenterade fall från häkten och fängelser, de väpnade styrkorna och norra Kaukasus. Anledningen till strafffriheten är framförallt den i Ryssland traditionellt svaga rättstaten (se avsnitt 6).

Den 16 november 2010 antog duman i en första läsning ett lagförslag på initiativ av president Medvedjev om att göra den så kallade utredningskommittén till ett självständigt organ, helt skilt från Riksåklagarämbetet. Förslaget har mötts av försiktig optimism av människorättsexperten.

Under hösten 2010 inleddes en rättegång i Wien om mordet på Umar Israilov, en tjetjensk människorättsaktivist som vid Europadomstolen i Strasbourg anklagat Ramzan Kadyrov för att ha torterat honom. Det ryska människorättssamfundet har välkomnat internationell lagföring som ett sätt att undvika strafffrihet.

Strafffriheten undergräver allmänhetens förtroende för myndigheterna och bidrar därmed till att ytterligare urholka respekten för lag och rätt i Ryssland.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Såväl yttrande- som mediefriheten är författningsskyddad i Ryssland. Yttrandefriheten respekteras i stort sett, medan oroande trender vad gäller restriktioner för medier – i synnerhet TV – alltjämt förekommer. Alla stora ryska TV-kanaler med samhällsinriktat innehåll kontrolleras direkt eller indirekt av staten. Oberoende politiska krafter har ytterst begränsad tillgång till sändningstid i TV. Den enda TV-kanal som regelbundet visar regimkritiskt material är REN-TV. Ett exempel på ett etermedium som bibehåller en pluralistisk inriktning är den Gazpromägda radiokanalen Echo Moskvy. På Internet märks särskilt nättidningen Gazeta.ru.

Bland de tryckta medierna finns det ett flertal av hög kvalitet med mer eller mindre oberoende innehåll. Novaja Gazeta anses vara en av de mest kritiska. Privatägda tryckta medier är mer kritiska i sin rapportering men har på grund av sin måttliga spridning begränsat inflytande över opinionsbildningen i landet. För den stora majoriteten ryssar är alltjämt statlig TV den främsta informationskällan.

Relationen mellan journalister och massmedier å ena sidan och statsmakten å den andra förblir problematisk. Förekomsten av självcensur och

beställningsartiklar kvarstår. Tryckta medier liksom Internetmedia har under 2010 upprepade gånger stämts för förtal (extremism) för kritiska texter om kända eller högt uppsatta personer eller erhållit varningar för att ha citerat extremistiska grupper. Om en tidning får två varningar inom loppet av ett år kan den tvingas stänga. Totalt har 26 varningar utdelats till media under 2010.

Enligt Reportrar utan gränsers pressfrihetsindex låg Ryssland på plats 140 år 2010 (jmf med plats 153 år 2009). Bakom den låga placeringen ligger i första hand det stora antalet olösta mord på journalister och den bristande mediepluralismen, i synnerhet vad gäller etermedier.

Enligt en kartläggning gjord av Fond zasjtjity glasnosti över pressfriheten i Rysslands regioner våren 2010 har det de senaste åren skett en successiv försämring av situationen beträffande pressfriheten i hela landet. Mer än hälften av federationssubjekten (44 stycken) hamnar i kategorin ”relativt ofri”. Värst uppges situationen vara i norra Kaukasus, med undantag för Dagestan. Situationen i Sankt Petersburg betecknas som relativt fri, och i Moskva som relativt ofri. Enligt undersökningen förekommer inga helt fria regioner. Enligt kartläggningen beror pressens ställning i hög grad av guvernörens inställning samt huruvida det förekommer motsättningar mellan lokala eliter.

Ryssland förblir ett av världens farligaste länder för journalister. Enligt ordföranden för presidentens råd för utveckling av det civila samhällets institutioner och mänskliga rättigheter, Michail Fedotov, genomförs i genomsnitt fem attacker i månaden på journalister.

Den 6 november 2010 överfölls och misshandlades journalisten Oleg Kasjin på tidningen Kommersant brutalt utanför sitt hem i centrala Moskva. Attacken fördömdes av President Medvedjev och riksåklagare Jurij Tjajka fick i uppdrag att personligen övervaka utredningen.

Utredningen av attacken på journalisten Michail Beketov (november 2008) återupptogs i november 2010 på begäran av chefen för utredningskommittén, Aleksandr Bastrykin.

Enligt organisationen Committee to Protect Journalists har inga journalister dödats på grund av sitt arbete i Ryssland under 2010 (jämfört med tre 2009, två 2008 och en 2007). Enligt samma organisation förblir 19 mord på journalister olösta sedan 2000. Under 2009 togs beslut att återuppta utredningarna av morden på Paul Klebnikov och Anna Politkovskaja. Journalister dör även under oklara omständigheter, i synnerhet i norra Kaukasus.

Ett lagförslag med syfte att skärpa straffen för brott mot journalister introducerades i duman den 26 november 2010. De flesta bedömare tvivlar dock på att lagändringen kommer att göra någon skillnad.

Internet blir en allt viktigare källa för oberoende och kritisk information. Internetanvändandet i Ryssland är fritt och fortsätter att öka. Omkring en tredjedel av befolkningen uppges idag ha tillgång till Internet. I storstäderna och bland välutbildade är andelen betydligt högre. All kundtrafik lär vidareföras till säkerhetstjänsten FSB. För att FSB ska få använda informationen krävs formellt domstolsbeslut.

Föreningsfriheten respekteras i stort sett. Rätten att organisera sig, liksom rätten att inte delta i föreningar är garanterad i författningens artikel 30. Godtyckligt genomförande av lagen från april 2006 som reglerar allmänna sammanslutningar och icke-kommersiella organisationers verksamhet har minskat, men innebär alltså ett betungande rapporteringskrav för organisationerna och uppfylls på bekostnad av deras kärnverksamhet.

Under 2009 antogs vissa lättnader i lagstiftningen som förbättrade situationen för en del organisationer. Myndigheterna tenderar att prioritera organisationer som ägnar sig åt sociala frågor, och de som inte erhåller utländsk finansiering. Listan över antalet internationella givare som tillåts ge skattefria bidrag till ryska organisationer reducerades i början av 2009 från 101 till 12.

I september 2010 beordrades ett 20-tal organisationer, varav de flesta med utländsk finansiering, att på kort varsel och utan att redovisa skälet presentera en rad dokument kring verksamheten till Moskvas riksåklagare. Flera av organisationerna beskrev stämningen som hotfull och upplevde inspektionen som en husrannsakan snarare än en kontroll av verksamheten.

Den breda definitionen av extremism i lagen om extremistisk verksamhet fortsätter att försvåra för organisationerna. Lagen som i första hand uppges vara avsedd att motverka rasistiskt motiverat våld – ett påtagligt problem i det ryska samhället – används ofta istället för att begränsa politiska aktiviteter och oberoende organisationers och aktörers arbete.

I juni dömdes arrangörerna till utställningen Förbjuden konst 2006, Jurij Samodurov och Andrej Jerofejev, för att ha väckt religiösa motsättningar genom att visa konst som kunde uppfattas som stötande av kristna.

I juli 2010 antogs lagändringar som ger säkerhetstjänsten FSB rätten att utfärda varningar mot individer, organisationer och media som misstänks planera handlingar som FSB anser vara faktiskt eller potentiellt extremistiska.

Församlings(mötes)friheten respekteras selektivt. Enligt rysk lagstiftning krävs endast att arrangörerna av en demonstration underrättar myndigheterna om demonstrationen i syfte att kunna upprätthålla den allmänna ordningen. I praktiken krävs dock tillstånd av lokala myndigheter, något som under 2010 har kritiserats av bland andra den ryska människorättsombudsmannen. Det förekommer att demonstrationer nekas tillstånd, ofta med hänvisning till att säkerheten ej kan garanteras.

Under 2010 har demonstrationer till stöd för artikel 31 i den ryska konstitutionen (mötesfriheten) upprepade gånger upplösts, ibland med våld, av polis efter att arrangörerna nekats tillstånd att hålla demonstration på Triumftorget i centrala Moskva. På nyårsafton 2009 greps den kända ryska människorättsaktivisten Ludmila Aleksejeva och under året har en rad kända aktivister och oppositionella gripits och tilldömts administrativa straff. Trenden bröts i oktober när myndigheterna oväntat tillät en artikel 31-demonstration på Triumftorget. Den 31 december 2010 greps dock en rad kända oppositionspolitiker vid samma slags demonstration, trots att denna i förväg hade sanktionerats av myndigheterna. De gripna anklagades bland annat för att ha riktat svordomar mot polisen. Påföljden för en av de gripna, Boris Nemtsov, blev 15 dagars frihetsberövande. Nemtsov har överklagat domen till Europadomstolen.

Andra demonstrationer organiserade av oppositionella och olikstänkande, till exempel Vredens dag (12:e varje månad), fortsatte dock att upplösas på samma sätt som tidigare.

I december 2010 antogs en ny lag som reglerar bland annat demonstrationer. President Medvedjev lade sitt veto mot den första versionen av den nya lagen som förbjöd de som erhållit administrativa straff från att få demonstrationstillstånd. Kvar i den slutgiltiga lagen blev dock framförallt strängare regler för genomförande av demonstrationer med fordon.

Det händer att oppositionella partier förvägras tillgång till lokaler för exempelvis partikongresser eller andra större sammankomster.

Religionsfriheten är garanterad i författningens artikel 28. Den rysk-ortodoxa kyrkan behåller en stark ställning i landet, tack vare ett nära och gott förhållande till statsmakten. Av många ryssar torde den rysk-ortodoxa kyrkan i praktiken uppfattas som Rysslands statsreligion, även om den inte är någon statskyrka i formell mening.

Generellt sett kan sägas att rysk-ortodoxin, och i viss mån landets övriga så kallade "traditionella" trosinriktningar islam, judendom och buddhism, särbehandlas, medan andra trosinriktningar emellanåt motarbetas. Enligt den

ryska människorättsombudsmannen har antalet klagomål vad gäller religionsfriheten fördubblats årligen sedan 2007. Ett exempel är Jehovas vittnen, som sedan i mars 2004 är förbjudna att verka i Moskva. Den 10 juni 2010 dömde Europadomstolen Ryssland för att ha kränkt rätten till religionsfrihet, rätten till församlings(mötes)frihet och rätten till en rättvis rättegång inom rimlig tid. Jehovas Vittnen fortsätter dock att utsättas för trakasserier på andra platser i landet, inte sällan med hjälp av anti-extremismlagstiftningen.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Den politiska makten i Ryssland är framförallt koncentrerad till den federala exekutiva makten. Övriga politiska institutioner är förhållandevis svaga. Ledamöter i de regionala lagstiftande församlingarna i Rysslands 83 federationssubjekt väljs i regionala val. Även organen för lokalt självstyre utses genom val (borgmästare och motsvarande samt lokala församlingar). Sedan 2009 har de lokala församlingarna rätt att avsätta borgmästare. Regionala ledare såsom guvernörer utses sedan 2004 av de regionala lagstiftande församlingarna på förslag av Rysslands president. År 2009 infördes en ny lag som ger partier som fått majoritet i regionala parlament exklusiv rätt att föreslå kandidater till posten som guvernör. Hittills har det inte hänt att en kandidatur som lagts fram av presidenten avslagits.

Partiväsendet i Ryssland är svagt utvecklat. I den federala duman återfinns fyra partier, varav ett kan anses vara ett renodlat oppositionellt parti. Övriga oppositionspartier har svårt att nå ut med sina budskap då tillgången till medier är begränsad och mötesfriheten tillämpas selektivt. Oppositionella rörelser har svårt att registrera kandidater till val.

Sedan hösten 2008 genomförs lokala och regionala val en gång på hösten och en gång på våren. Under 2010 har en trend med allt färre direkta borgmästarval kunnat noteras.

Två av de tre lokala och regionala valen 2009 - 2010 beskrevs av inhemska oberoende experter som varken fria eller rättvisa. Det tredje beskrevs som fritt men ej rättvist. Den genomgående största bristen var att valen ägde rum i en atmosfär präglad av brist på politisk konkurrens, missbruk av administrativa resurser och snedvriden valkampanj till det dominerande partiets fördel. Störst antal oegentligheter och regelrätt valfusk rapporterades i samband med valet till Moskvas regionala församling i oktober 2009 där endast två partier - maktpartiet Enade Ryssland och Kommunistpartiet - tog sig in i församlingen. Resultatet överklagades, men avslogs sedermera av domstol.

Efter de skandalomsusade valen har vissa åtgärder vidtagits för att skapa ett mer konkurrensbaserat valsystem på regional nivå. Bland annat ska förtidsröstning minskas och partier med mer än fem procents stöd få minst ett mandat (tröskeln är sju procent) i församlingen. Oberoende bedömare har välkomnat dessa förändringar, men efterfrågat en helt ny enhetlig vallagstiftning.

Valdeltagandet i Ryssland är generellt sett lågt. I dumavalet 2007 var det 63 procent. Valdeltagandet i regionala och lokala val är som regel lägre, cirka 30-50 procent. Det låga valdeltagandet kan enligt opinionsanalytiker ses som ett uttryck för den utbredda apatin inom den ryska väljarkåren.

Kvinnor och män är likställda när det gäller rösträtt och valbarhet till offentliga uppdrag. Kvinnors valdeltagande är högre än männens, vilket antas bero på kvinnors generellt sett högre utbildningsnivå. De ryska kvinnornas reella politiska inflytande är dock betydligt mindre än männens. I dumavalet 2007 invaldes endast 40 kvinnor av totalt 450 ledamöter. I parlamentets överhus sitter nio kvinnor av totalt 166 ledamöter. Tre av 27 ministrar i regeringen är kvinnor. Över hälften av statstjänstemännen på federal nivå är kvinnor. Enbart omkring en tiondel av dessa innehar dock högre positioner. Bland de regionala ledarna återfinns fortfarande bara en kvinna; S:t Petersburgs guvernör Valentina Matvienko.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Ryssland har i princip återhämtat sig efter den svåra ekonomiska krisen. Den officiella arbetslösheten minskade från dryga nio till dryga sex procent under 2010. Delar av Ryssland lider fortfarande av den pågående ekonomiska omvandlingen, och där är arbetslösheten betydligt högre. I det konflikttrabbade norra Kaukasus uppgår arbetslösheten på vissa platser till över 80 procent. På andra håll, till exempel i Moskva, är arbetslösheten försumbar. Det finns också en omfattande svart sektor. Pensionerna har gradvis höjts. För första gången är ålderspensionen högre än existensminimum på nästan alla platser i Ryssland. Systemet är dock kraftigt underfinansierat.

Ryssland har ratificerat ILO:s åtta centrala konventioner om mänskliga rättigheter. Tvångsarbete är förbjudet. Uppgifter förekommer dock om omfattande tvångsutnyttjande av illegal utländsk arbetskraft. Även värnpliktiga utnyttjas som billig arbetskraft.

Ryssland har mellan fyra till nio miljoner arbetskraftsinvandrare, av vilka över 80 procent kommer från forna Sovjetunionen. Cirka 40 procent arbetar i

byggsektorn. Enligt organisationen Human Rights Watch utsätts de för omfattande kränkningar i form av konfiskering av pass, nekande av arbetskontrakt, utebliven eller försenad lönebetalning samt undermåliga arbetsförhållanden.

Fackföreningar existerar och får verka utan större inskränkningar. Vissa mindre föreningar uppger sig dock stöta på hinder, främst från större, dominerande förbund. Strejkrätten är i praktiken begränsad på grund av restriktiv lagstiftning. Arbetstiden ligger normalt sett inom rimliga ramar. Arbetsförhållandena på många arbetsplatser är undermåliga vad gäller säkerheten, inte minst gäller detta byggsektorn. Löneläget är ofta lågt och många människor är beroende av sidoinkomster eller visst självhushåll. Lönenivån för kvinnor uppgår i genomsnitt till endast 70 procent av männens.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälso- och sjukvårdssektorns andel av statens konsoliderade budget uppgår till drygt nio procent. Inom den ryska hälso- och sjukvården råder generellt stor knapphet på resurser och budgetmedlen till löner, underhåll och upprustning av lokaler, anskaffning av ny utrustning med mera är fortfarande otillräckliga för att täcka de verkliga behoven. Sjukvårdspersonalen, inklusive högt utbildade och erfarna läkare, tillhör det ryska samhällets låglönegrupper. Privata sjukhus erbjuder vård av mycket hög kvalitet, samtidigt som huvuddelen av den ryska befolkningen är hänvisad till den mycket eftersatta statliga vårdapparaten. Vid statliga sjukhus är det ofta nödvändigt att betala mutor för att komma i åtnjutande av fullgod vård.

Folkhälsoläget i Ryssland är generellt dåligt. Den förväntade medellivslängden för ryska män ökar långsamt och var enligt WHO 2008 62 år. Medellivslängden för kvinnor är 74 år, det vill säga markant högre. Alkohol- och drogmissbruk, andra osunda levnadsvanor, social stress samt förorenad miljö är de huvudsakliga orsakerna till det dåliga folkhälsoläget. Enligt WHO röker 40 procent av den vuxna befolkningen och nästan en halv miljon dör av rökrelaterade sjukdomar varje år.

Enligt UNAIDS har Ryssland omkring en miljon hivpositiva, vilket är en fördubbling jämfört med för tio år sedan. Antalet hivpositiva uppskattas växa med cirka åtta procent årligen. Enligt UNICEF är 70 procent av de smittade mellan 15-30 år. Det råder brist på drogavvänjningskliniker och hälsocenter. Regeringens beslut 2009 att omfördela medel för hiv-förebyggande tjänster resulterade i nedläggning av 42 hälsocenter i augusti 2010. Diskriminering och stigmatisering av hivsmittade är mycket ofta förekommande.

Höga dödstal och låga födelsetal innebär att Rysslands befolkning fortsätter att minska med 700 000 - 900 000 individer per år.

12. Rätten till utbildning

Det ryska utbildningssystemet är väl utbyggt och den generella utbildningsnivån i landet är hög. Utbildningsmetodik och lokaler är dock ofta föråldrade, trots finansiella tillskott under de senaste åren. Utbildningssektorns andel av den konsoliderade statsbudgeten är omkring 12 procent.

Skolgång är obligatorisk till och med nionde klass och kostnadsfri till och med elfte och sista klass. I praktiken bekostas ofta skolböcker privat. I vissa regioner förekommer att barn i utsatta grupper (exempelvis flyktingar) lämnas utanför skolsystemet. Inom högre utbildning är korruption ett problem. Mutor i samband med antagning och examination är vanligt förekommande.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Den ryska ekonomin uppvisar återigen tillväxt efter den ekonomiska krisen. Reallöneutvecklingen är positiv. Den med västerländska mått begränsade medelklassen blir alltmer välmående. Klyftan mellan de mycket rika och de mycket fattiga är emellertid fortfarande mycket stor. Ryssland låg på plats 65 i UNDP:s senaste Human Development Index hösten 2010. Stora regionala skillnader i levnadsstandard förekommer.

Satsningarna på modernisering har hittills inte resulterat i de större genomgripande sociala och ekonomiska reformer som krävs för att på sikt säkerställa en bättre tillvaro för befolkningen.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Jämställdhet mellan kvinnor och män föreskrivs i artikel 19 i författningen. Lagstiftningen kan inte anses direkt diskriminera kvinnor. Diskriminering av kvinnor kommer dock till uttryck på andra sätt, inte minst genom de traditionella könsroller som är djupt rotade i samhället.

Ungefär hälften av alla yrkesverksamma är kvinnor. Kvinnors utbildningsnivå ligger i genomsnitt högre än männens. Lönen för kvinnor uppgår dock i genomsnitt till endast 70 procent av männens. Kvinnor är i majoritet inom den så kallade budgetfinansierade sektorn. I ekonomins mest lönsamma grenar

återfinns kvinnor i mer begränsad omfattning. Av dem som registrerats som officiellt arbetslösa är en majoritet kvinnor.

Misshandel i hemmet och annat våld mot kvinnor är ett stort problem. Våld i hemmet står för cirka två tredjedelar av alla mord i Ryssland (cirka 14 000 kvinnor). Det ryska inrikesministeriet beräknar att ungefär 34 000 kvinnor utsätts för våld i hemmet varje år. Enligt den ryska organisationen ANNA rapporterar 60-70 procent av de utsatta inte övergreppen, främst på grund av att tidigare anmälningsförsök misslyckats. Det finns en utbredd uppfattning – inte sällan också inom de rättsvårdande organen – att våld i hemmet är en privat fråga. Mörkertalet är därför sannolikt stort. Det utbredda alkoholmissbruket bland ryska män uppges vara en av orsakerna bakom våldet.

Våld mot kvinnor behandlas inte specifikt i lagstiftningen. Det finns inte heller någon nationell handlingsplan eller särskild myndighet med ansvar för att bevaka vare sig kvinnors rättigheter eller problemet med våld mot kvinnor. Stödet till offer för våld i hemmet är mycket bristfälligt. Bara 23 av 3 363 statsfinansierade center som erbjuder sociala tjänster till befolkningen erbjuder tjänster till offer för våld i hemmet.

Kvinnor i norra Kaukasus är särskilt utsatta. Under 2010 ökade antalet trakasserier av kvinnor som inte bär slöja. De tjetjenska myndigheterna har förbjudit kvinnor utan slöja att arbeta inom offentlig sektor samt vistas i skolor och på universitet. Även hedersmord och brudkidnappningar fortsätter att förekomma i regionen.

Prostitution och människohandel förblir ett stort problem. Allt fler fall av människohandel utreds, viktiga lagändringar har antagits och det internationella samarbetet har intensifierats. De flesta utredningarna rör människohandel för sexuella ändamål. Dock saknas alltjämt en nationell handlingsplan och en central myndighet för att hantera frågan. Det råder stora brister vad gäller assistans till de drabbade.

Hälsoläget för kvinnor är fortsatt svårt, i synnerhet i samband med graviditet. Ryssland är bland de länder där det utförs flest aborter. Enligt officiell statistik genomfördes 2009 cirka 1,2 miljoner aborter i landet. Antalet aborter fortsätter dock att sakta men säkert minska.

15. Barnets rättigheter

Ryssland har ratificerat FN:s barnkonvention, men konventionen tillämpas inte fullt ut på grund av bristande resurser.

Enligt UNICEF har en del åtgärder vidtagits i syfte att förbättra barns situation i Ryssland, i synnerhet särskilt utsatta barn och barn med hiv/aids. Hösten 2009 fick Ryssland sin första barnombudsman.

Situationen är dock fortsatt mycket svår. Cirka 750 000 barn uppskattas leva i olika slags institutioner och omkring 700 000 på gatan. Narkotikamissbruk och brottslighet är utbrett bland dessa barn. Människorättsorganisationer har anklagat myndigheterna för att inte ta sig an det verkliga problemet – bristen på tillsyn och våld i hemmet. The Child's Right uppskattar att 2 000 av Rysslands 29 miljoner barn och ungdomar upp till 17 år dödas av sina föräldrar och andra släktingar varje år.

Det saknas särskild lagstiftning som reglerar ungdomsbrottslighet. Enligt officiell statistik är antalet fängslade minderåriga omkring 11 000.

Handeln med barn är ett stort problem. Inrikesministeriet uppskattar att det finns omkring 17 000 barn i den ryska sexindustrin, men mörkertalet uppges vara mycket stort. Det finns officiella uppgifter om att omkring 3,4 miljoner minderåriga barn arbetar i Ryssland. De federala myndigheterna verkar ta problemet på allvar.

Inga värnpliktiga är under 18 år och den officiella inställningen är att inte skicka några värnpliktiga till konfliktområden.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Systematisk, organiserad och av statsmakterna sanktionerad diskriminering på grund av ras, hudfärg, etnisk härkomst, religiös, politisk eller annan åskådning kan inte anses förekomma i Ryssland. Ett allmänt förbud mot sådan diskriminering finns i artikel 19 i den ryska författningen.

Det finns dock otaliga och trovärdiga uppgifter om hur befattningshavare i sin myndighetsutövning diskriminerar personer från främst Kaukasus, i synnerhet personer av tjetjensk härkomst. Det kan till exempel röra sig om trakasserier i form av upprepade dokumentkontroller, husrannsakingar, misshandel med mera. Konflikten i Tjetjenien och en allmänt utbredd rasism tycks ligga bakom den negativa inställningen.

Det rasistiska våldet i det ryska samhället är fortsatt omfattande, även om betydande förbättringar såväl vad gäller statistik som åtgärder kan noteras de senaste åren.

Enligt den ryska organisationen SOVA-center dödades 35 personer och minst 297 personer skadades i attacker med rasistiska motiv under de första elva månaderna 2010. Under 2009 dödades 71 personer och 333 skadades, vilket var den lägsta siffran på sex år. Majoriteten av dödsoffren kommer från Centralasien och de flesta brotten begås i städerna Moskva, S:t Petersburg och Nizjnij Novgorod. I flera av dessa incidenter har grupper av skinheads varit inblandade. Inrikesministeriet bedömer att det i Ryssland numera finns upp emot 50 000 skinheads, organiserade i förhållandevis löst sammanhållna grupper.

Myndigheterna har intensifierat arbetet med att utreda och ställa förövare till svars för hatbrott. Under 2009 förekom 45 åtal i 25 regioner och totalt 135 personer dömdes för hatbrott (jämfört med 118 år 2008). Under 2010 hade till och med november 77 fällande domar avkunnats och mer än 264 personer dömts för hatbrott.

I vissa delar av landet som till exempel Kabardinien-Balkarien förekommer diskriminering av muslimer som anklagas för att vara wahabiter. Det finns flera exempel på hur anti-extremismlagstiftningen använts för att försvåra arbetet för anhängare av religiösa grupper såsom Scientologkyrkan, Jehovas Vittnen med flera.

Då och då förekommer rapporter om diskriminering av minoriteter som exempelvis den finsk-ugriska minoriteten, romer och meskhetturkar. År 2009 lanserades en handlingsplan för hållbar utveckling av urfolken i norra Ryssland, Sibirien och Fjärran östern. Fortfarande råder det där dock begränsad tillgång till sociala tjänster, utbildning och vård. Tvister med myndigheterna rörande nyttjanderätten till markområden förekommer på många håll.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

År 1993 avkriminaliserades homosexualitet i Ryssland. Lagstiftningen innehåller, med undantag för regler om blodgivning, inga bestämmelser som innebär en uttrycklig diskriminering av homosexuella.

Normen i lagstiftningen är heterosexuellitet, vilket i praktiken innebär ett förbud för homosexuella att registrera partnerskap eller adoptera barn i Ryssland. Det förekommer fall av negativ särbehandling från myndighetshåll, i synnerhet vad gäller församlingsfriheten (se nedan). Allmänt kan sägas att nuvarande hårda omgivning i form av omfattande krav på enskilda organisationer, begränsad tillgång till massmedier och trakasserier av oliktankare, gör det svårare för redan utsatta grupper i Ryssland, som exempelvis HBT-personer, att vinna gehör för sina krav på mänskliga rättigheter.

Den rysk-ortodoxa kyrkans roll är ytterligare en försvårande faktor. Företrädare för kyrkan fortsätter att fördöma öppen homosexualitet.

Liksom tidigare år avslag Moskvas dåvarande borgmästare Jurij Luzjkov en ansökan i maj 2010 om att hålla en Gay Pride-parad i Moskva. Paraden genomfördes trots detta och ledde till våld och flera gripanden. Den 21 oktober 2010 bötfällde Europadomstolen Ryssland med 29 510 euro för att inte ha tillåtit HBT-parader i Moskva.

Den 1 oktober 2010, efter det att Moskva fått en ny borgmästare, genomfördes den första av myndigheterna sanktionerade gaydemonstrationen i Moskva. Den följdes kort därefter av ytterligare en sanktionerad manifestation i S:t Petersburg.

18. Flyktingars rättigheter

Ryssland har ratificerat 1951 års flyktingkonvention. Migration är dock ett ungt och långt ifrån färdigutvecklat rättsområde i Ryssland. Den ryska migrationsmyndigheten, FMS (Federala Migrationstjänsten), grundades först år 1992.

FMS samarbetar med FN:s flyktingkommissariat UNHCR. Enligt UNHCR fortsätter myndigheten att förbättra sina rutiner avseende asylsökande. Mycket återstår dock att göra beträffande mottagningssystemet, i synnerhet i anslutning till de större städerna.

Ryssland är ursprungsland, destinationsland och transitland för flyktingar. Enligt Europeiska Unionens statistikbyrå (Eurostat) utgjorde ryska medborgare den näst största gruppen asylsökande till EU under åren 2008 - 2009. Under första halvan av år 2010 sökte, enligt Eurostat, 5 790 ryska medborgare asyl i någon av Europeiska unionens medlemsstater. I Sverige sökte 920 ryska medborgare asyl under de första elva månaderna 2010.

Trenden är att antalet asylsökande till Ryssland ökar från år till år. I början av året fanns det drygt 5 600 flyktingar och asylsökande i Ryssland.

I norra Kaukasus, men utanför Tjetjenien, finns uppskattningsvis cirka 9 400 tjetjenska internflyktingar, varav 6 800 befinner sig i Ingusjetien och 2 600 i Dagestan. Fortfarande uppskattas cirka 10 000 vara flyktingar på grund av konflikten kring Prigorodnyjregionen mellan Nordossetien och Ingusjetien. I Prigorodnyjregionen är förhållanden för internflyktingarna ofta bedrövliga med begränsad tillgång till utbildning, sociala tjänster och så vidare.

19. Funktionshindrades rättigheter

De funktionshindrades situation i Ryssland förblir svår. Enligt den ryska organisationen Perspektiva lever mer än 12 miljoner ryssar med något slags funktionshinder. Med generell brist på resurser för sociala ändamål har de funktionshindrades behov hittills prioriterats lågt. Handikappsanpassning i offentliga byggnader existerar i mycket ringa utsträckning. En stor och utsatt grupp är krigsveteranerna, dels de som fortfarande finns i livet från andra världskriget, dels de som deltagit i konflikterna i Afghanistan och Tjetjenien. De flesta funktionshindrade står utanför arbetsmarknaden och många är hänvisade till hjälp från familj och vänner eller ren välgörenhet för att klara sitt uppehälle. Funktionshindrade barn hålls ofta på institution och ges liten möjlighet att integreras i samhället.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Det finns ett stort antal organisationer i Ryssland som är verksamma på människorättsområdet. Även om president Medvedjevs officiella inställning till aktivisternas arbete utgör ett avsteg från tidigare år, fortsätter organisationernas arbete att i praktiken försvåras av omfattande lagstiftning (se avsnitt 8) och en allmänt negativ inställning från myndigheterna.

Under hösten genomfördes rättegång mot Oleg Orlov, ordförande i Memorial. Orlov stod åtalad för förtal, ett brott som kan leda till tre års fängelse, för att ha sagt att Tjetjeniens president Ramzan Kadyrov bar ansvaret för mordet på medarbetaren Natalja Estemirova. Såväl Orlov som Memorial har dömts tidigare för förtalsbrott.

Bland framträdande organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter kan nämnas Memorial, Moscow Helsinki Group, Human Rights Watch, Center for the Development of Democracy and Human Rights, For Human Rights.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Allt färre bi- och multilaterala organisationer genomför och stödjer insatser för att främja de mänskliga rättigheterna i Ryssland. De givare som återstår uppger sig ha allt mindre utrymme för insatser på människorättsområdet. En faktor är att Ryssland inte klassificeras som utvecklingsland och att landet valt att bli en aktör som givarland. FN har ombetts att minska sin närvaro i landet.

Beslutet att fasa ut det svenska reformsamarbetet fullföljdes 2009. Under övergångsåren till dagens samverkan, det vill säga under perioden 2008-2009, avdelades årligen cirka tio miljoner SEK för insatser på människorättsområdet i Ryssland. Under 2010 tilldelas Sveriges samverkan inom området mänskliga rättigheter och demokrati 37 miljoner SEK.

Det svenska stödet till demokrati och mänskliga rättigheter inriktas i första hand på frågor som rör yttrandefrihet, jämställdhet och samarbete för medborgarnas ökade insyn, inflytande och deltagande i demokratiska processer. Särskild prioritet ges åt att stödja unga aktörers demokratisträvanden. Insatserna genomförs främst i nordvästra Ryssland. Stödet till insatser avseende de mänskliga rättigheterna inkluderar även norra Kaukasus.

EU-delegationen förutser under kommande år en betydande ökning från 1,2 miljoner euro för 2010 till 3 miljoner euro för 2011, inom ramen för programmet EIDHR (European Instrument for Democracy and Human Rights). Delegationen har även tilldelats 3 miljoner euro för "Partnerskapet för Modernisering" som lanserades under 2010, där samarbetet kring landets demokratisering uppgår till hälften, det vill säga 1,5 miljoner euro.